

ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті було проаналізовано міжнародну діяльність найбільших українських підприємств різних галузей економіки та виявлено ознаки, що свідчать про появу перших вітчизняних транснаціональних корпорацій.

Ключові слова: транснаціональні корпорації, капіталізація, міжнародна діяльність, світове господарство.

Вступ. Однією з найважливіших стратегічних цілей, яку ставить перед собою Україна є інтеграція до світової економічної системи. Цю мету можна досягти шляхом створення українських транснаціональних компаній. Розвиток власних транснаціональних компаній дасть нашій державі змогу підвищити свій статус на світовій арені, налагодити взаємовигідну співпрацю з більшістю країн світу та закріпити вплив України на розвиток світової економіки.

Значення та вагомість транснаціональних корпорацій у своїх працях досліджували такі вчені-економісти як Якубовський С.О., Руденко Л. В., Рокоча В.В., Плотніков О.В., Новицький В.Є., Хорошун О.Б., Шевченко В.Ю., Кудирко Л.І. та інші.

Постановка завдання. Сучасна світова економіка характеризується стрімким процесом транснаціоналізації і чіткою тенденцією до інтеграції національних економік. Головною рушійною силою в цьому процесі виступають транснаціональні корпорації (ТНК).

У наш час провідні транснаціональні компанії світу визначають напрям розвитку міжнародної економіки. Лідируючі позиції розвинутих країн світу базуються насамперед на величезному впливі їх транснаціональних компаній на економіку інших країн. Бюджети деяких ТНК, наприклад компанія Соса-Сол, лише вартість торгової марки якої оцінюється в \$67 млрд. (більш ніж вдвічі перевищує річний бюджет України за 2010 рік), хоча має практично нульові (менше 4%) матеріально-виробничі ресурси [15]. Виходячи з цього, зміцнення Україною своїх позицій на світовій арені не можливо без створення власних транснаціональних компаній, які б впливали на розвиток окремих галузей світового господарства. Саме тому, ТНК з одного боку є продуктом міжнародних відносин, що швидко розвиваються, а з іншого – могутнім механізмом впливу на міжнародні відносини. Отже, створення національних ТНК сприятиме піднесенню української економіки і зміцненню ринкових позицій на міжнародній арені.

Метою статті є надання відповідей на такі запитання: чи можна вважати великі українські корпорації першими вітчизняними транснаціональними корпораціями, та виявити які кроки здійснюють провідні українські компанії на шляху до транснаціоналізації.

Результати. До ТНК, згідно визначення комісії ООН [12], відноситься компанія, що включає одиниці у двох або більше країнах, незалежно від їх юридичної форми та сфери діяльності. Досліджуючи діяльність ТНК, експерти ООН визначили основні ознаки, за якими компанію можна віднести до транснаціональної: річний обсяг продажу такої компанії повинен перевищувати 100 млн. дол., наявність філіалів не

менш, ніж у шести країнах, також аналізується відсоток продажу товарів за межами країни-резиденції.

Щоб будувати конкурентну економіку, потрібні потужні компанії, які будуть здатні співпрацювати з ТНК як в Україні, так і на світових ринках, необхідно створювати власні, українські транснаціональні структури, як це зробили раніше Китай, Росія, Індія, Індонезія, Мексика, Венесуела та ін. (не враховуючи промислово розвинені країни, де існують сотні крупних ТНК). Досвід цих держав свідчить, що національний капітал здатний витримувати конкуренцію з ТНК тільки у випадку, якщо він сам структурується у міцні фінансово-промислові утворення, адекватні міжнародним аналогам та здатні проводити активну зовнішньоекономічну політику. Разом з тим, як виявляється, створити корпорації повного замкнутого циклу Україна здатна лише в окремих галузях, на що необхідно багато часу.

Отже, нами було розглянуто транснаціональні тенденції найбільших компаній нафтодобувної та переробної промисловості, машинобудівної промисловості, харчової, зокрема, виробництво лікєро-горілочної та кондитерської продукції. В Україні з огляду на це, до перших ТНК, що почали формуватися в Україні можна віднести ФПГ «СКМ», «DCH» Холдінг, НВГ «Інтерпайп», ВАТ «Укрнафта», NEMIROFF Холдінг, ЗАТ «ВО «КОНТИ», «КК «ROSHEN».

Найбільшою фінансово-промисловою групою України є СКМ (System Capital Management), її діяльність сконцентрована в чотирьох основних сферах: металургія й видобуток вугілля, виробництво електроенергії; банківська справа і страхування; телекомунікації. Крім того, СКМ володіє й управляє активами в інших секторах бізнесу, включаючи нерухомість, медіа-бізнес, видобуток і переробку глини, роздрібну торгівлю, машинобудування, виробництво пива, автозаправні станції, спорт. У цілому Група СКМ об'єднує більше 100 компаній [13]. Крім українських активів СКМ володіє компаніями в країнах Європи (Італія, Швейцарія, Великобританія, Росія) та США. СКМ володіє контрольними пакетами акцій більше 90 підприємств (включаючи опосередковане володіння), входить до числа найбільших вітчизняних інвесторів в українській економіці.

Іншою великою компанією, яка має ознаки ТНК, на нашу думку, є науково-виробнича група «Інтерпайп» (Interpipe Group), яка є однією з найбільших приватних компаній України, четвертою за рівнем потужностей трубною компанією світу, третьою в світі з виробництва і постачання залізничних коліс, найбільшим світовим постачальником силікомарганцю. Частка компанії на світових ринках безшовних труб складає 4,1%, залізничних коліс – 10%, марганцевих феросплавів – більше 11%. Продукція підприємств «Інтерпайпу» поставляється більш ніж в 70 країн світу, частка експорту в структурі продажів складає близько 70%. Головний офіс корпорації «Інтерпайп» розташований у Дніпропетровську, представництва й агентські служби – у Росії, Білорусі, Азербайджані, Казахстані, Узбекистані, Швейцарії, США та інших країнах. До складу групи входить цілий ряд виробничих, торгових, сервісних та інших компаній. Так, у повній або частковій власності «Інтерпайпу» знаходяться ВАТ «Нижньодніпровський трубний завод», ВАТ «Новомосковський трубний завод», ЗАТ «Нікопольський завод безшовних труб NICO TUBE», ВАТ «Нікопольський завод феросплавів», цукрові заводи (Сумсько-Степанівський, Воронежський, Низовський, Буринський, Чупахівський, Півненківський), Акціонерний банк «Кредит-Дніпро», банк «Дельта», «Укрсоцбанк», телеканали ICTV, СТБ, «Новий канал», газета «Факти і коментарі». Корпорація також управляє активами дніпропетровського ВАТ «Втормет» і Нікопольського ЗАТ «Ремонтний завод» [5].

Наступним претендентом на роль вітчизняних ТНК є група компаній ООО «DCH» (Development Construction Holding) - інтеграційне об'єднання підприємств різних

галузей економіки. Промислові підприємства, що входять у DCH, займаються виробництвом добрив, хімічної продукції, склотари, контролюючи значну частину українського ринку в різних сегментах. Наявність власного вертикально інтегрованого ланцюжка «виробництво (видобуток) будматеріалів – будівництво – девелопмент» дозволяє холдингу успішно розвивати свій бізнес на ринку нерухомості, забезпечуючи житловими, комерційними й інфраструктурними об'єктами різні міста України.

Активи групи зосереджені в таких сферах, як промисловість, будівництво, фінанси і девелопмент. Управління активами «DCH» здійснює компанія «DCH IM» (DCH Investment Management). Серед активів групи - 24,5% акцій АКІБ «УкрСиббанк», а також ВАТ «Азот» (Черкаси), ТОВ «Мерефянська скляна компанія», Українська гірничодобувна компанія, компанія «Харків-цемент», будівельний холдинг «Strabag. Ukraine» (спільно з компаніями «Strabag SE» (Австрія) і «Базовий елемент» (Росія) [3].

Ще однією потенційною ТНК може бути ВАТ «Укрнафта», яке є монопольною нафтовидобувною компанією України, основні види її діяльності: геологорозвідувальні роботи, експлуатаційне буріння, видобуток нафти, конденсату, супутнього нафтового і природного газу, підготовка нафти і переробка. За підсумками 2009 року на компанію припадало 70% видобутої в Україні нафти [14].

ВАТ «Укрнафта» вивчає можливість співробітництва з країнами СНД, Іраном, Лівією, Саудівською Аравією, Польщею та іншими країнами світу. За договорами про спільну інвестиційну і виробничу діяльність ВАТ «Укрнафта» працює з такими компаніями: «Моментум Ентерпрайзис» (Канада); «Карлтон Трейдинг Україна»; «Аетерал Вектор ресорсіз Інк.» (Канада).

Спеціалісти компанії виконують роботи з будівництва свердловин за кордоном (Російська Федерація, Ірак, Індія, Пакистан, Сирія, Алжир, Лівія, Куба, В'єтнам). Цілком реальним є створення в окремих із цих країн виробничих підрозділів «Укрнафти» [14].

Наступним претендентом на роль вітчизняної ТНК є Nemiroff Холдинг – один з найбільших світових виробників алкоголю, продукція якого постачається в 55 країн світу. Виробничі потужності компанії складають 2 лікєро-горілчані заводи розташовані в місті Немирів. Розлив продукції в Росії здійснюється на потужностях ВАТ «Лікєро-горілчаний завод «Ярославський».

До структури холдингу входять Керуюча компанія Nemiroff, Українська горілчана компанія Nemiroff, Дочірнє підприємство (ДП) «Алко Інвест», Торгове представництво Nemiroff у Росії і Торгове представництво Nemiroff у Польщі, а також Nemiroff International зі штаб-квартирою в Будапешті (Угорщина) [1].

Отже компанією Nemiroff зроблено перші кроки до транснаціоналізації.

Подібні процеси відбуваються і в компаніях харчової промисловості. А саме в підприємствах кондитерської галузі. Найбільшими вітчизняними компаніями на кондитерському ринку є наступні: ДП «Кондитерська корпорація «РОШЕН», ЗАТ «ВО «КОНТИ», ЗАТ «АВК», Корпорація «Бісквіт-Шоколад». Лише компанії «РОШЕН» і «КОНТИ» мають явні ознаки транснаціональних компаній, адже частка їх виробничих потужностей розташована за кордоном, а управління виробничими потужностями здійснюється з головних офісів, котрі розташовані в Україні. З 2002 року до складу ДП «Кондитерської корпорації «РОШЕН» увійшла Ліпєцька кондитерська фабрика «Ліконф» (Росія), у 2006 році до складу корпорації увійшла Клайпєдська кондитерська фабрика (Литва). В свою чергу, ЗАТ «ВО «КОНТИ» у 2004 р. збільшило свої виробничі потужності за рахунок придбання Курської кондитерської фабрики. У Росії «КОНТИ» інвестує більш ніж \$200 мільйонів в широку відбудову Курської фабрики, що у перспективі включатиме новий логістичний центр та ще одну сучасну фабрику, яка оперуватиме сімома збудованими за останнім словом техніки лініями виробництва [11].

Більше ознак ТНК проявляється у ДП «КК «РОШЕН», яка має 2 фабрики закордоном, натомість ЗАТ «ВО «КОНТІ» має кондитерську фабрику лише у Російській Федерації. Тому, виходячи з кількості фабрик та країн, в яких вони розташовані, слід зазначити, що корпорація ДП «КК «РОШЕН» має більш високий трансціоналізаційний потенціал, тобто у коротший проміжок часу може значно збільшити об'єм виробленої та реалізованої продукції закордоном. Ще однією перевагою корпорації ДП «КК «РОШЕН» є те, що до країн ЄС компанія пробивається через литовську кондитерську фабрику «Klaipėdos», придбану саме з цією метою.

Для того, щоб визначити наявність ТНК в Україні розглянемо відповідність перелічених українських компаній, наведеним вище умовам, які було зведено у таблиці за даними річних звітів компаній.

Таблиця 1.

Порівняння основних показників провідних українських компаній

Показники	Річний обсяг продажу, млн. дол.	Кількість країн, в яких розташовані філії
НПГ «Інтерпайп» [8]	10230	8
ФПГ «СКМ» [10]	8151	6
ВАТ «Укрнафта» [6]	847,82	1
ООО «ДСН» [9]	493,45	1
ДП «КК «РОШЕН» [2]	220	3
NEMIROFF Холдинг [1]	203,8	5
ЗАТ «ВО «КОНТІ» [4]	114,66	2

Отже, за даними таблиці бачимо, що тільки дві з представлених організацій відповідають вищезазначеним ознакам ТНК. Це НПГ «Інтерпайп» та ФПГ «СКМ», тож їх можна вважати, згідно 2-х вимог ООН, транснаціональними. ВАТ «Укрнафта» та ООО «ДСН» відповідають лише першій умові – їх річний обсяг реалізації продукції перевищує 100 млн. дол. Проте, зазначені підприємства не мають філій у 6 країнах та виробляють свою продукцію лише в Україні.

Однак для Річний обсяг реалізації продукції NEMIROFF Холдинг, ДП «КК «РОШЕН» та ЗАТ «ВО «КОНТІ» перевищує 100 млн. дол., ці підприємства мають виробничі потужності у двох країнах, а ДП «КК «РОШЕН» в трьох недостатньою є кількість країн, у яких компанії мають філії, проте найбільшу кількість філій має NEMIROFF Холдинг, що свідчить про можливий потенціал та перспективи компанії досягти рівня транснаціональної корпорації.

Також, ступінь інтернаціоналізації українського бізнесу можна оцінити за допомогою фаз інтернаціоналізації Ненсі Адлер [7]. Згідно запропонованих фаз та аналізу транснаціональних тенденцій провідних українських компаній різних галузей можемо зробити висновок, що розглянуті компанії знаходяться у другій фазі та є міжнародними, бо вони спрямовують свої зусилля на розширення ринків збуту, зокрема, завоювання нових ринків збуту за межами країни.

Висновки. За результатами дослідження можна зробити висновок, що перші кроки на шляху транснаціоналізації українськими компаніями вже зроблені: побудовані вертикально інтегровані виробничі ланцюги великими фінансово-промисловими групами, відомі випадки придбання українськими компаніями активів за кордоном, за допомогою міжурядових угод створюються перші державні транснаціональні компанії.

Разом з тим процес створення українських ТНК може бути значно прискорений та розширений в галузевому спектрі у випадку залучення іноземних партнерів. Для цього

компанії, що співпрацюють з іноземними фірмами на основі спеціалізації та кооперування, можуть сформувати з ними спільні структури, вступати в стратегічні альянси шляхом створення міждержавних корпорацій.

Формування вітчизняних ТНК, з участю капіталу Росії та інших країн СНД, може стати визначальним фактором реінтеграції сегментів пострадянського економічного простору та має перспективи виходу на ринки третіх країн. В Україні та Росії існує багато однопрофільних підприємств, які можуть, об'єднавши зусилля та можливості, створити міцне корпоративне об'єднання, здатне зайняти значну позицію на зовнішніх ринках. Тому створення українсько-російських ТНК може стати вагомим стимулом як для розширення виробничих потужностей структур. Так і для збільшення їх фінансових показників, що, в свою чергу, буде сприяти подальшій диверсифікації виробництва, нарощуванню темпів та обсягів продукції, що виготовляється, а також дозволить інтегрувати двосторонній економічний простір на порядок вище, ніж десяток міждержавних угод.

Література

1. Nemiroff очолив рейтинг стабільно зростаючих алкогольних брендів [Електронний ресурс]: Українське національне інформаційне агенство. – [Цит. 2010, 15 вересня]. – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/ukr/order/?id=939085>
2. Roshen в I кварталі 2010 г. реалізувала продукції на 220 млн долл., що на 43% більше за аналогічний період годом раніше [Електронний ресурс]: Інформаційне агенство РБК-Україна. – Київ, 2010 – [Цит. 2010, 9 квітня]. – Режим доступу: http://www.rbc.ua/rus/newsline/show/roshen_v_i_kvartale_2010_g_realizovala_produktsii_na_220 mln_doll_cho_na_43_bolshe_za_analogichnyy_period_godom_ranee_09042010
3. Група компаній «DCH» [Електронний ресурс]: Status Quo. – Харків, 2009. – [Цит. 2009, 19 лютого]. – Режим доступу: <http://www.sq.com.ua/rus/files/740/>
4. ЗАО «Конти» виплатило процентний дохід за 7-й купонний період по своїм облигаціям серії «А» [Електронний ресурс]: Кондитер України. – [Цит. 2010, 3 вересня]. – Режим доступу: <http://www.ukrkonditer.kiev.ua/apnweekly/>
5. Інтерпайп [Електронний ресурс]: Ліга. Досьє. – [Цит. 2007, 6 липня]. – Режим доступу: <http://file.liga.net/company/4.html>
6. Інформація про обсяги виробництва та реалізації основних видів продукції [Електронний ресурс]: Smida. – Режим доступу: http://www.stockmarket.gov.ua/ua-UA/year_2010/showform/6_9/630181
7. Міжнародний менеджмент [Електронний ресурс]: курс лекцій. – Режим доступу: <http://kursmm.com.ua/1a2.htm>
8. Офіційний сайт НПГ «Interpipe» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interpipe.biz/ru/company/>
9. Офіційний сайт ООО «DCH» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dch.com.ua/>
10. Офіційний сайт ФПГ «СКМ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scm.com.ua/ru/>
11. Оцінка рівня транснаціоналізації провідних підприємств кондитерської галузі України: матеріали Сьомої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Простір і час сучасної науки» [Електронний ресурс] / Жаріков А.Є. – Донецький державний університет управління. – Режим доступу: <http://intkonf.org/zharikov-ae-otsinka-rivnya-transnatsionalizatsiyi-providnih-pidpriemstv-konditerskoyi-galuzi-ukrayini/>
12. Пешко А.В., Назаренко Г.В. Транснаціональні компанії та їх роль у міжнародній інвестиційній діяльності [Електронний ресурс]: Національна бібліотека ім.

В.І. Вернадського. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2007-2/doc/5/01.pdf> 9

13. Систем Кэпитал Менеджмент [Електронний ресурс]: Мир личных финансов. – [Цит. 2010, 9 березня]. – Режим доступу: <http://mybiznes.net/biznes-istorii/sistem-kerital-menedzhment-skm>

14. ТНК і міжнародний бізнес в Україні [Електронний ресурс]: Библиотека Гринчука. – Режим доступу: <http://www.grinchuk.lviv.ua/book/50/2056.html>

15. Шевченко І. А. Підтримка інноваційного розвитку у Вінницькій області: [Цит. 20 жовтня 2010 р.] – Режим доступу: <http://shevchenko.vn.ua/2010/10/21/прес-конференція/>

Summary. The article was analyzed the international activity of the largest Ukrainian enterprises of various industries. The signs of the emergence of the first domestic transnational corporations were founded.

Keywords: transnational corporations, capitalization, international activity, world economy.

Стаття надійшла до редакції 03.04.2011